
Helsekommunikasjon når usikkerheten er høy

LEDER

SIV HILDE BERG

siv.h.berg@uis.no

Siv Hilde Berg er psykolog, ph.d. i helse og medisin med masterstudier i samfunnssikkerhet og er førsteamanuensis ved Universitetet i Stavanger. Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Når graden av risiko er uviss og folk mangler kunnskap, er folks tillit til beslutningstakerne utslagsgivende. Tillit skapes best i åpen kommunikasjon med dem det gjelder.

Tillit påvirker avgjørelsene vi tar i møte med det ukjente ved å guide oss gjennom terrenget av informasjon (1). Ifølge sosiologen Giddens er det selve mangelen på kunnskap som aktualiserer behovet for tillit (2). Satt på spissen, hvis man har all kunnskap tilgjengelig for beslutningen som skal tas, har man ikke behov for tillit. Tillit er også heuristikk: en strategi vi bruker for å redusere kompleksitet og ta kjappe beslutninger (1). Når det er i fraværet av kunnskap at vi styres mest av tillit, er det ikke ubetydelig hvem vi gir vår tillit til.

«Når det er i fraværet av kunnskap at vi styres mest av tillit, er det ikke ubetydelig hvem vi gir vår tillit til»

I en kvalitativ studie av vaksineusikkerhet blant innvandrere under covid-19-pandemien som nå publiseres i Tidsskriftet, fant Sheikh og medarbeidere at deltakerne erfarte mangel på kunnskapsbasert informasjon om koronavaksinen (3). Videre ble manglende tillit til myndighetene oppgitt som grunn til at de ikke vaksinerte seg. Studien gir verdifull innsikt i et område med begrenset kunnskap (4). Andre studier gir støtte for at innvandrere bør involveres mer i samfunnsdebatten og i individuell beslutningstaking under en pandemi (4).

Tillit og mistillit befinner seg på et kontinuum fra aksept til avvisning. Mellom disse ytterpunktene finner vi «sunn skepsis», som reflekterer at folk kan stole på institusjonene og samtidig ha en kritisk holdning til dem (5). Fjæran og Aven argumenterer for at en slik kritisk holdning til institusjonene kan være en ressurs – den kan motivere til debatt, engasjement, mulighet til å lære mer om risikoen og til å ta mer informerte og balanserte beslutninger (5). Noen deltakere i studien til Sheikh og medarbeidere opplevde frykt for alvorlige bivirkninger, misinformasjon i sosiale medier og mangel på informasjon om hva som er best for egen helsetilstand (3). Slike erfaringer bør møtes med informasjon, debatt og dialog (5, 6). Isteden erfarte flere deltakere at informasjonen kun var fokusert på positive detaljer fra media og myndigheter (3).

«Effektiv helsekommunikasjon bør rettes mot det som er relevant for at målgruppen skal kunne ta beslutninger for å beskytte seg selv og andre»

Effektiv helsekommunikasjon bør rettes mot det som er relevant for at målgruppen skal kunne ta beslutninger for å beskytte seg selv og andre (6). Sheikh og medarbeidere fant at deltakerne mente det ikke var nødvendig for dem å ta vaksinen fordi de ikke tok medisiner og følte seg friske. Et kjernebudskap i helsekommunikasjon ved pandemier er avveiningen mellom risiko for individet versus risiko for samfunnet (7). Det finnes ikke et fasitsvar på hvor skjæringspunktet går for hvor individets ønsker skal få forrang foran samfunnets behov for flokkimmunitet. Tillit til myndighetene kan styrkes ved å være transparente om en slik kompleksitet i beslutningstakingen (1). Hvis befolkningen skal ta informerte beslutninger om vaksiner, kreves det åpenhet om de risikoavveininger som tas på samfunnsnivå, og det må være mulighet for dialog når man er usikker på hva som er best for det enkelte individ.

Å kommunisere grunnleggende pandemikunnskap er viktig, men ikke nok. Tillit handler også om verdilikhhet. Tillit til myndighetene innebærer å stole på at de som har ansvar for å ta beslutninger, handler til ens beste (8). En slik samfunnskontrakt mellom innbyggere og styresmakter forutsetter at myndighetene vet hva som er best for innbyggerne og hvilke preferanser folk har (9). Helsekommunikasjon krever derfor tilpasset kommunikasjon til et stort mangfold av individer med ulike verdier og kunnskap (4, 8).

Erkjennelsen av å dele verdier med offentlige institusjoner formes i hverdagens møter med alt fra Nav til fastlegen. Tillit til institusjonene former også folks generelle tillit til fremmede (10). Årsaksforholdet er ikke omvendt: En iboende tendens til mistillit til fremmede skaper ikke mistillit til institusjonene. Det er miljøet vi lever i, som har størst påvirkningskraft.

REFERENCES

1. Siegrist M. Trust and risk perception: A critical review of the literature. *Risk Anal* 2021; 41: 480–90. [PubMed][CrossRef]

2. Giddens A. *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Oxfordshire: Routledge, 2020: 354–61.
3. Sheikh SN, Winje AB, Gleditsch R et al. Vaksineusikkerhet blant innvandrere under covid-19-pandemien – en kvalitativ studie. *Tidsskr Nor Legeforen* 2023; 143. doi: 10.4045/tidsskr.22.0098. [CrossRef]
4. Koval O, Engen OA, Kringen J et al. Strategies of communicating health-related risks to vulnerable groups of immigrants during a pandemic: a scoping review of qualitative and quantitative evidence. *International Journal of Health Governance* 2021; 27: 127–42. [CrossRef]
5. Fjaeran L, Aven T. Creating conditions for critical trust - How an uncertainty-based risk perspective relates to dimensions and types of trust. *Saf Sci* 2021; 133: 105008. [PubMed][CrossRef]
6. Morgan MG, Fischhoff B, Bostrom A et al. *Risk communication: A mental models approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
7. Berg SH, Shortt MT, Røislien J et al. Key topics in pandemic health risk communication: A qualitative study of expert opinions and knowledge. *PLoS One* 2022; 17: e0275316. [PubMed][CrossRef]
8. Siegrist M, Cvetkovich G, Roth C. Salient value similarity, social trust, and risk/benefit perception. *Risk Anal* 2000; 20: 353–62. [PubMed][CrossRef]
9. Oxman AD, Fretheim A, Lewin S et al. Health communication in and out of public health emergencies: to persuade or to inform? *Health Res Policy Syst* 2022; 20: 28. [PubMed][CrossRef]
10. Sønderskov KM, Dinesen PT. Trusting the state, trusting each other? The effect of institutional trust on social trust. *Polit Behav* 2016; 38: 179–202. [CrossRef]

Publisert: 6. mars 2023. *Tidsskr Nor Legeforen*. DOI: 10.4045/tidsskr.23.0090
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 2. juli 2026.